

GİRİŞ

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de iş kazaları ve meslek hastalıklarının önemli bir sorun olarak karşımıza çıkması, sanayileşmenin gelişimi ve iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin gerekli düzenleme ve yatırımların yapılmamasından dolayı yoğunluk kazanmıştır.

Bilim, teknoloji ve sanayileşme toplumsal değişimlerin nedenlerini oluşturmaktadır. Bilim teknolojiyi, teknoloji sanayileşmeyi ve artı değeri yüksek ürünü getirerek toplumların refah düzeyini yükseltmektedir.

Ancak hızlı gelişen bilim, teknoloji, kalkınma ve sanayileşme süreçleri kuşkusuz ülkelerin gelişme süreçlerine birçok faydalar sağlamıştır. Ancak çalışma yaşamı ve güvenliği için aynı başarının sağlandığını söylemek güçtür. Sanayileşme ve kalkınmanın bedeli; asla iyi eğitilmemiş, yeterli derecede beslenemeyen, iş kazalarından ve meslek hastalıklarından gereği gibi korunamayan, işsiz kalma ve işini kaybetme korkusu yaşayan, örgütlenmeleri engellenen, sosyal güvenliğinden endişe duyan bir çalışan kesim yaratmak olmamalıdır. Kısacası insanın refahı, mutluluğu, sağlığı ve güvenliğinden ödün veren bir sanayileşme ve kalkınma anlayışı benimsenemez.

GENEL ÇERÇEVE

Gelişmiş ülkeler yasal önlemlerle toplumsal eğitim ve bilinçlendirmeye sorunun çözümü yönünde oldukça mesafe

kat ederken, bizim gibi sanayileşmesini tamamlayamamış, sanayi ve demokrasi kültürü gelişmemiş, eleştiri, öneri ve denetim sistematığının gelişmediği ülkelerde yara kanamaya devam etmektedir. AB sürecine bağlı olarak 4857 sayılı İş Yasası ile birlikte ülkemizde İş Sağlığı ve Güvenliği Mevzuatımızda değişmiş, bu yasayla birlikte 40'a yakın yönetmelik ve tebliğ yayınlanmış bunların bir kısmı yürürlüğe girmiştir. Ancak uygulamada diğer alanlarda olduğu gibi alt yapısı hazırlanmadığı için belirsizlikler yaşanmaktadır.

Küreselleşme sürecine paralel olarak özelleştirme, sendika-sızlaştırma ve taşeronlaştırma, kısaca örgütsüzleştirme politikalarıyla her türlü güvenlik ve güvencelerden yoksun kayıt dışı işçilik ve çocuk çalıştırmayla katmerlenen iş kazaları ve meslek hastalıklarının boyutu resmi istatistiklerde yayınlanandan çok daha büyüktür.

İş sağlığı ve güvenliği, tıp bilimleri, mühendislik bilimleri ve sosyal bilimleri içeren çok-bilimli (multi-disipliner) bir konudur.

Tıp ile iş sağlığının doğrudan bağıını çıkarsamak mümkündür. Mühendislik bilimlerinin iş sağlığı ve güvenliği ile ilgisi ise iki kümede toplanabilir. Bunlardan birincisi dolaylı katkılardır. Bunlar arasında, yangına yönelik önlemleri, kaldırma-iletme araçlarının (vinç vs), basınçlı kapların, elektrik sisteminin vb. periyodik kontrollerini sayabiliriz. Diğer bir küme ise mühendislik bilimlerinin yaptığı doğrudan katkılardır. Bunlar arasında, ortam ölçümlerini, işyeri ortamına yönelik toplu önlemleri sayabiliriz.

Sosyal bilimler ise; hukuktan eğitime, sosyal güvenlikten işletmeye, psikolojiden sosyoloji ve sosyal antropolojiye kadar birçok bilim dalını içermektedir.

Dolayısıyla iş sağlığı ve güvenliğinin çok-bilimli karakterinin bir uzantısı olarak, eşgüdüm halinde ve çok sayıda uzmandan oluşan bir hizmetin sunulması zorunluluk olmalıdır.

Çalışma yaşamının en önemli konularından olan iş sağlığı ve güvenliğine yönelik ne yazık ki birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de gerekli önlemler yeterince alınmamaktadır.

Bir ülkenin iş sağlığı ve iş güvenliğine yönelik politikaları o ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmişlik düzeyi ile doğru orantılıdır. Ekonomileri zayıf olan, sosyal devlet kavramının gereklerinin uygulanmadığı ülkelerdeki İş Sağlığı ve Güvenliğinin gelişimi, gelişmiş ülkelere göre daha yavaş gelişme göstermektedir.

İş Sağlığı ve Güvenliğinde temel amaç; çalışma yaşamında çalışanların sağlığına zarar verebilecek hususların önceden belirlenerek gereken önlemlerin alınması, rahat ve güvenli bir ortamda çalışmalarının sağlanması, iş kazaları ve meslek hastalıklarına karşı çalışanların psikolojik ve bedensel sağlıklarının korunmasıdır.

Sosyal hukuk devletinin temel işlevi, güvenli bir çalışma ortamı oluşturmak, çalışanları çalışma ortamından kaynaklanan sağlık ve güvenlik risklerine karşı korumak, çalışanların

güvenlik, sağlık ve refahını sağlamak ve geliştirmektir. Hızlı gelişen sanayileşmeye bağlı olarak iş yerlerinde yeterli önlemlerin alınmaması her yıl artan iş kazaları, meslek hastalıkları ve çevre kirliliği, insan ve çevre sağlığını tehdit eder bir noktaya ulaşmıştır.

Bu noktada gerek küresel ölçekte gerekse ulusal düzeyde sermayenin yönelimlerini ve kendini yenileme süreçlerini kavramak gerekmektedir. Büyük şirketler küresel ölçekteki işlemler için birleşme eğilimi gösterirken ulusal düzeydeki işletmeler ise esnekliği artırarak bu süreçteki pazar payını korumaya çalışmaktadır. Bu amaçla, şirketi bağımsız ve merkezi kontrolün dışında çalışan daha küçük ve daha fazla birimlere parçalama, küçük birimlerin etkinliklerini kaynak dışında bırakma, küçük işletmeleri taşeronla verme ve esnek çalışma organizasyonu geliştirmeye yönelinmektedir. Bu eğilimin gelecekte daha fazla artacağı ve sendikasızlaştırma ile daha olumsuz çalışma koşulları, tek yanlı bilgilendirme ve daha düşük ücretlere yol açacaktır.

Çalışılan ortamın ve üretim süreçlerinin yetersiz ve olumsuz koşulları, çalışanların en temel hakkı olan sağlıklı yaşama ve çalışma hakkını tehdit etmektedir. Bu nedenle İş Sağlığı ve Güvenliği konusunda gerekli önlemlerin alınması bir zorunluluk olmaktadır. İş kazalarının ve meslek hastalıklarının ortadan kaldırılması, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin sağladığı olanakların bu alana yönelik olarak geliştirilmesi, bilimsel araştırmaya dayalı riskin doğru tanımlanması, planlı çalışma ve üretim sürecindeki gelişmelerin bilimsel

yöntemlerle incelenmesi ve nihayet güvenlik önlemlerinin artırılmasıyla sağlanabilir.

ÜLKEMİZDE DURUM

Türkiye’de İş Sağlığı ve İş Güvenliğine ilişkin yasal çerçeve, halen yürürlükte olan Anayasa’nın çalışma hayatının düzenlenmesi ile ilgili 18, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 60, 61, 62 ve 173. maddelerinde bulunmaktadır. Bunlardan 50. maddede hiç kimsenin yaşına cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmayacağını, 56. maddede ise herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahip olduğu belirtilmektedir.

4857 sayılı İş Yasasının 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88 ve 89. maddelerinde de İş Güvenliği ile ilgili hususlar düzenlenmektedir.

10 Haziran 2003 tarihinde yürürlüğe giren 4857 sayılı yasa ile esnek çalışma ve esnek üretimin yasalaşması sağlanmaktadır. Esnek çalışmaya ilişkin düzenlemeler ve Kıdem Tazminatını budayan yeni öneriler ile İş Hukukunun “işçiyi koruma ilkeleri” ve “işçi lehine yorumu” özellikleri ortadan kaldırılmaktadır. Genel anlamda İş Kanunlarında güçlüye karşı güçsüzün korunması, emeğin ana değer alınması ve yasaların çalışanlar yararına olanak sağlayacak biçimde düzenlenmesi temel ilkesinin göz ardı edilmemesi gerekirken yasa ile çalışanlar değil, işverenler gözetilmiştir.

Dolayısıyla yürürlüğe giren bu yeni yasa ile çalışanlar

açısından işyerlerinin tanımında meydana gelen güvensiz çalışma koşulları, işsizlik ve işten atılma olasılığı, çalışanların yaşama koşullarını iyileştirme çabalarını önleyen faktörler nedeniyle önemli bir “iş sağlığı ve güvenliği” sorunu oluşmuştur.

4857 sayılı İş Yasasıyla birlikte ülkemizde iş sağlığı ve güvenliği mevzuatımız da değişmiş, bu yasayla birlikte 48 Yönetmelik ve 4 tebliğ yayımlanmış olup bunların bir kısmı yürürlüğe girmiştir.

Mevcut mevzuat ve yasal düzenlemeler bir hayli dağınık ve yetersiz olup, çalışanların tümünü kapsamamakta, kurum ve kuruluşların yetki ve sorumluluklarının iç içe geçtiği karmaşık bir yapı oluşturmakta; bu durum karşısında uygulayıcılar bile zaman zaman güçlüklerle karşılaşabilmektedir. Sosyal devletin yeterince işlemediği, üretimin insan için değil insanın üretim için var olduğu anlayışının hakim kılındığı bu karmaşık yapıda sorunların çözülemeyeceği de açıktır.

Siyasi iktidarlar, yıllardır var olan ve her geçen gün artarak süren bu alandaki sorunların çözümüne yönelik, yarım yüzyılı aşkın bir süredir sanayinin her kesiminde üreten, denetleyen, sorgulayan, çalışan üyelerinin yoğun bilgi ve deney birikimlerine sahip TMMOB ve bağlı Meslek Odalarının görüş ve önerilerini alarak sorunu çözmek yerine “ben yaptım oldu-bitti” anlayışını hakim kılarak sorunun karmaşıklığını devam ettirmektedirler. Bu anlayış 4857

sayılı İş Yasası ile İş Sağlığı ve Güvenliği uygulamalarında da sürmektedir.

20 Ocak 2004 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren İş Güvenliği ile Görevli Mühendis veya Teknik Elemanların Görev, Yetki ve Sorumlulukları İle Çalışma Usul ve Esasları Hakkındaki Yönetmeliğin gerek hazırlanması sürecinde gerekse de içeriği itibarıyla aynı anlayış sürdürülmüştür. Kanunda zorunlu tutulmasına rağmen TMMOB'nin görüş ve önerileri değerlendirmeye alınmamıştır.

Kanunda, İş Güvenliği Mühendisliği yerine, "İş Güvenliği Uzmanı" gibi bir tanım getirilerek mühendislik ile teknik elemanlık birbiriyle eşdeğer tutulmuştur. Mühendislik disiplinleri Yönetmelikte sınırlanırken, teknik eleman tanımını ise oldukça geniş tutulmuş teknikerler mühendislerden daha ayrıcalıklı hale getirilmiştir.

Bu Yönetmelikle Odalarından İş Güvenliği Belgesi almış olan mühendislerin hakları dahi gasp edilmiş, İş Güvenliği Uzmanlığı danışmanlık düzeyine indirilmiş, bir İş Güvenliği uzmanına 10 firma ile sözleşme yapma yetkisi tanınarak işyerlerinde İş Güvenliği Mühendisi istihdamının önüne geçilmiş, İş Güvenliği Mühendisliği şekli bir yapıya dönüştürülmüştür.

Yine Bakanlıkça hazırlanan Yönetmelikte, İş Güvenliği ile

İlgili Kurullarda TMMOB'ye yalnızca 1 temsili üyelik verilerek, yılda bir kez toplanacak bu yapılar da işlevsiz kılınmıştır.

Anılan Yönetmelikle Bakanlık çalışanlarına doğrudan İş Güvenliği Yetki Belgeleri verilirken, yıllarca özel ve kamu kesiminde İş Güvenliği alanında çalışan mühendisler ise eğitim ve sınava tabi tutulmaktadır. Özü itibarıyla bu Yönetmelik ile hedeflenen tek şey, İş Güvenliği Mühendisliğinin ticarileştirilmesi, Bakanlık bünyesinde çalışan müfettiş, mühendis ve teknik elemanlara emeklilik sonrası istihdam yaratılmasıdır.

Yıllardır mühendisliği ve bilimi dışlayan bu tür uygulamalarla, ülkemizde İş Sağlığı ve Güvenliği büyük yıkımlar yaşamıştır. Bu ve benzeri uygulamalarla ülkemiz, iş kazalarında Avrupa 1.si ve dünya 3.sü olma konumunu sürdürmektedir.

İş yerlerinin İş Sağlığı ve Güvenliği açısından denetimi hepimizin bildiği gibi Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bağlı İş Müfettişleri tarafından yapılmaktadır. Ancak yetersiz ve var olan müfettiş kadroları ile ülkemizdeki tüm işyerlerinin her yıl ancak % 5'e yakını denetlenebilmektedir.

Sayısal yetersizliğin yanı sıra teknik donanımlarla desteklenmeyen denetimler nitelik olarak da yetersiz kalmaktadır. İş güvencesinin azaldığı ve hatta yeni İş Yasası ile ortadan kalktığı, işsizliğin arttığı, yeni iş bulma umudunun sınırlandığı, çalışma koşullarının ağırlaştığı, ücretlerin azaldığı koşullarda

devletin; sosyal güvenlik, sağlık, eğitim vb. toplumsal hizmet alanlarından uzaklaşmasının temel amacı bu alanların özelleştirilmesidir. Devletin bu alanlardan uzaklaşması çalışanları iyice savunmasız bırakmaktadır.

Devletin sosyal boyutundan arındırılması sürecindeki bu gelişmeler göz önüne alındığında TMMOB'ye bağlı Makina Mühendisleri Odası gibi mesleki örgütlere daha fazla görev ve sorumluluk düşmektedir. Kamu Kurumu niteliğindeki meslek örgütlerine bu niteliği kazandıran ticari amaç gözetmeksizin kamu yararına hizmet ve denetim görevi üstlenmiş olmalarıdır. Tıp doktorları dışında, değişik mühendislik (makina, inşaat, elektrik, kimya, maden vb.) dallarından oluşan İş Müfettişleri (teknik) grup olarak girmedikleri denetimlerde zaman zaman kendi uzmanlık alanları dışındaki işlere de bakmakta ve yetersiz kalabilmektedirler.

İş Yasası gereğince; sanayide en az 50 işçi çalıştıran, altı aydan fazla sürekli işlerin yapıldığı işyerlerinde, her işveren bir "İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulu" kurmakla yükümlüdür. Oysaki ülkemizde meydana gelen iş kazalarının % 70'inin 50'den az işçi çalıştıran iş yerlerinde, yani İş Sağlığı ve Güvenliği Kurullarının zorunlu olarak kurulması gerekmeyen işyerlerinde olduğu görülmektedir. Bu istatistik bize İş Sağlığı ve Güvenliği Kurullarının zorunlu olduğu işletmelerde iş kazalarının daha az olduğunu göstermektedir. Bu sonuç İş Sağlığı ve Güvenliği Kurullarının kurulması için "gerekli işçi sayısının" indirilmesi gerektiğini ve çok küçük

İşletmelerde ortak organizasyonlara gidilerek “Ortak İş Sağlığı ve Güvenliği Kurullarının” oluşturulması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Aksi uygulamalarda Odamız, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının resmi istatistiklerinden de yola çıkarak çalışanların büyük bir kısmının İş Sağlığı ve Güvenliği güvencesinin dışında kalacağını ifade etmektedir.

Özellikle ülkemizde sanayi üretiminin % 96’sını içeren KOBİ’ler, Organize Sanayi Bölgelerindeki küçük ve orta ölçekli işletmeler ve yine semtlerde, sokaklarda, apartman altlarına kadar enformel üretimin yayıldığı ülkemizde, üretim atölyelerinin fiziksel koşullarından (mesafe uzaklığı, kayıt dışılık vb.) dolayı sağlıksız ve kayıt dışı çalıştırılan işçiler için, bu uygulamaların nasıl hayata geçirilebileceği yasal zorunlulukları ile birlikte tanımlanmalı ve yasalarla güvence altına alınmalıdır. Bu konu ile ilgili oluşturulacak uygulamalar için TMMOB’ye bağlı Meslek Odaları, TTB ve sendikaların görüşleri alınarak, aktif rol üstlenmeleri sağlanmalıdır. Aksi takdirde olumsuzluk içeren bu yaklaşımlar kağıt üzerinde kalmak durumundadır.

İş Sağlığı ve İş Güvenliği mevzuatına baktığımızda, sağlık hizmetleri dışındaki tüm hususlar mühendislik dallarını ilgilendirmektedir. İş müfettişleri mühendislerden oluşmaktadır. Yani mevzuatın denetim ve uygulayıcıları ağırlıklı olarak mühendislerdir.

Küreselleşme politikaları gereği, iş güvencesinin azaldığı, işsizliğin arttığı, yeni iş alanlarının açılmadığı, çalışma koşullarının ağırlaştığı, ücretlerin azaldığı bir süreçte; özelleştirme, sendikasızlaştırma ve taşeronlaştırma politikalarıyla her türlü sosyal güvenlik ve güvencelerden yoksun kayıt dışı işçilik ve çocuk çalıştırmayla artan iş kazaları ile ülkemiz, Avrupa birincisi ve dünya üçüncüsü olma konumunu korumaktadır. SSK istatistiklerine baktığımızda; 2004 yılında 83.830 iş kazasında 843 çalışan insanımız yaşamını yitirmiş, 1693 çalışan insanımız sürekli iş göremez (sakat) durumuna düşmüş, 384 çalışan insanımız meslek hastalığına yakalanmıştır. Bu iş kazaları sonucu toplam 1.977.018 gün geçici iş görmezlik oluşmuş ve çalışanlar 54.220 günü hastanede geçirmişlerdir.

SSK'nın iş kazaları istatistikleri incelendiğinde iş kazasının en yüksek olduğu saat, çalışma diliminin ilk saatleridir. Yine SSK'nın 2004 yılı verilerine göre iş başı yapıp ilk 1 ay içerisinde meydana gelen kazaların toplam kazaya oranı % 7,5'tir. Yani yeni işe giren her 100 kişiden yaklaşık 8'i iş kazasına maruz kalıyor. Birçok faktöre bağlı olarak iş kazalarının yüksek çıkmasının temelinde İş Sağlığı ve Güvenliği konusunda eğitim almamış personele iş başı yaptırılmasıdır.

2003-2004 yılında meydana gelen iş kazalarıyla meslek hastalıkları olay sayıları geçen yıl rakamları ile mukayeseli olarak aşağıda gösterilmiştir.

İş Kazası Meslek Hastalığı Olay Sayısı

Olaylar	2003	2004	Fark	
			Sayı	%
İş Kazaları	76.668	83.830	7.162	9,3
Meslek Hastalıkları	440	384	56	-12,7
Sürekli İş Göremezlik	1.596	1.693	97	6,15
Ölüm	811	843	32	3,9

2004 yılında 83.830 iş kazası ve 384 meslek hastalığı meydana gelmiş 1693 sigortalı iş kazası meslek hastalığı sonucu sürekli iş göremez durumuna girmiş ve 843 sigortalı ölmüştür. İş kazası, sürekli iş göremezlik ve ölüm olaylarında artış, meslek hastalıkları olaylarında ise önceki yıla göre azalma olduğu görülmektedir.

2002 -2003-2004 Yıllarında İşyeri ve Zorunlu Sigortalı Sayılarının, İşyerinde Sigortalı Gruplarına Göre Dağılımı

İşyeri Sayısı			Zorunlu Sigortalı Sayısı		
2002	2003	2004	2002	2003	2004
727.409	777.177	850.928	5.223.283	5.615.238	6.181.251

2004 verilerine göre işyeri sayıları sektörler itibarıyla şöyledir:

Ayrıca isteğe bağlı sigortaya tabi 327.962, çırak sigortalı

219.000 ve tarım sigortasına tabi, 176.717 ile topluluk sigortasına tabi 47.918 sigortalı bulunmaktadır. Böylece 2004 yılı toplam sigortalı sayısı 6.952.848'e ulaşmıştır.

Ülkemizde SSK'lı olmayan kayıt dışı çalışanların uğradıkları ve SSK'ya bildirilmeyen iş kazalarını da göz önüne aldığımızda ise bu sayının SSK istatistiklerinin birkaç kat üstünde olacağı tahmin edilmektedir.

Meslek hastalıklarında az görünen sayı ise bizi aldatmamalıdır. Henüz ülkemizde meslek hastalıkları ile ilgili yaygın bir çalışma yoktur ve çalışanlarımız bazı hastalıkların meslek hastalığı olup olmadığını dahi bilememektedir. Bu iş kazaları ve meslek hastalıkları insan kayıplarının yanı sıra ülke ekonomisine her yıl trilyonlarca liraya mal olmaktadır. Yapılan istatistiklere göre takriben her 6,8 dakikada bir iş kazasının meydana geldiği, her 10,8 saatte bir çalışan insanımızın (her gün en az 2 çalışan) hayatını kaybettiği, her 5,5 saatte bir çalışan insanımızın sürekli iş göremez şekilde sakat kaldığı ülkemizde, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı nezdinde yürüttüğümüz girişimlere karşı İş Güvenliği Mühendisliği ile ilgili gerekli yasal ve idari düzenlemeler sağlıklı olarak gerçekleştirilememiştir.

İş Güvenliği Mühendisliği uygulamasında, iş yerlerinde İş Sağlığı ve İş Güvenliğine yönelik tüm önlemlerin alınması ve eğitimlerin verilmesi yer almaktadır. Ülkemizde henüz uygulamada kabul görmemiş bu kavram, gelişmiş ülkelerde iş kazalarının en aza indirilmesinde büyük

bir rol oynamaktadır. Odamız, öncelikle İş Sağlığı ve Güvenliği ile ilgili mevzuattaki eksikliklerin giderilmesi yönündeki çalışmaların sonuçlandırılmasını ve "İş Güvenliği Mühendisliği"nin ülkemiz sorunlarını çözümlenecek şekilde yaşama geçirilmesini savunmaktadır.

Devlet İstatistik Enstitüsü ile ILO'nun bir protokol imzalayarak yapmış olduğu "1999 Çocuk İş Gücü Anketine" göre ülkemizde 6-17 yaş arası 16 milyon çocuktan 1.6 milyonu yani %10'u çocuk işçi olarak çalışmaktadır. İşsizliğin bu kadar yoğun yaşandığı ülkemizde çocuk işçiliğinin ucuz iş gücü olarak değerlendirilmesinin önü kesilmeli ve çocuklar eğitime yönlendirilmelidir. Bu konuda 8 yıllık zorunlu eğitimin yasalaşmasının çok büyük bir katkısı olduğu bilinmekle birlikte yalnız başına yeterli değildir.

Ülkemizin iş kazalarında Avrupa birincisi ve dünya üçüncüsü olduğu göz önüne alındığında, devletin sosyal boyutundan arındırılması sürecindeki bu gelişmelerle iş kazalarının ve kayıpların azalması olanaklı görülmemektedir.

ODAMIZIN ÇALIŞMALARI

6235 sayılı yasa ile, 1954 yılında kurulan TMMOB Makina Mühendisleri Odası, 18 Şube, 50 İl, 33 İlçe Temsilciliği ve 28 Mesleki Denetim Bürosunda somutlanan yaygın örgütlülüğü ile kamu kurumu niteliğinde bir Meslek Odasıdır. Makina Mühendisleri Odası ülke çapındaki bu örgütlü niteliği ile kurum/kuruluş ve firmalarda bulunan basınçlı kap ve kaldırma-iletme makinalarının işletme

aşamasındaki denetimlerini, düzenli eğitim gören, bilgi ve deneyimini arttıran, bunu diğer işletmelere taşıyan, böylelikle işletmelerde olumsuzlukların kaldırılmasında önemli pay sahibi olmuştur. Bu faaliyetleri yürüten Makina Mühendisleri birer "İş Güvenliği" Mühendisi olarak görev yapmaktadır

Denetimler, tıbbi denetim (çalışanların sağlığı, hijyen koşulları, sağlık hizmetleri, zararlı maddeler, çocukların-kadınların ve özürlülerin çalıştırılması vb.), sosyal denetim (çalışma koşulları, çalışma ilişkileri ve istihdam sorunları vb.) ve teknik denetim (iş güvenliği, makinaların, araçların ve aletlerin teknik denetimi) olarak sınıflandırılmaktadır. İş kazalarının birinci dereceden temel nedenlerinden biri, işyerindeki güvensiz durumlardan oluşmaktadır. İşyerindeki maddi ortamın düzenlenmesi yapılmadan iş kazalarının önlenmesi mümkün değildir.

250 civarında teknik görevliye sahip Makina Mühendisleri Odası, kontrolleri de bu elemanları ve uzman üyeleri ile tekniğin gerektirdiği araç, gereç ve cihazları kullanarak İş Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü'nün öngördüğü şekilde yapmaktadır. Teknik görevliler her dönem Hizmet İçi Eğitim'den geçirilerek bilgi ve tecrübeleri artırılmakta, kendilerini pratiğin içerisinde yenilemektedirler. Yapılan kontrollerin sonuçları da, matbulaştırılan Periyodik Kontrol Raporları'na işlenmektedir.

Ayrıca Makina Mühendisleri Odası, birimlerinde oluştur-

duğu İş Güvenliği Birimleri veya İş Güvenliği Komisyonları aracılığı ile İş Sağlığı ve Güvenliğine yönelik olarak kurs, seminer, sempozyum, kongre düzenlemekte, ilgili yasa, tüzük ve yönetmeliklerin çağın gereklerine uygun hale getirilmesi için çalışmalar yapmaktadır.

Makina Mühendisleri Odası'nın İş Sağlığı ve İş Güvenliği konularındaki çalışmalarını sadece periyodik kontrollerle sınırlamak yanlış olacaktır. İş kazalarının önlenmesi konusunda önemli bir görevi de üstlenen Makina Mühendisleri Odası, yıllardır iş makinalarını kullanan "operatörleri"de eğitmekte ve belgelendirmektedir.

Makina Mühendisleri Odası; bir meslek odasına düşen görev ve sorumlulukların bilinciyle mesleğin, üyelerin ve ülkenin karşı karşıya bulunduğu temel sorunların çözümüne yönelik birçok etkinlik ve çalışmanın sonucu ortaya çıkan bilgi birikimini derleyerek yüzlerce kitap basmıştır. Özellikle son yıllarda İş Sağlığı ve Güvenliği kapsamına girebilecek yayınlardan bazıları şunlardır:

- 207 Ulusal Yangın Sempozyumu Bildiriler Kitabı
- 239 I. İş Sağlığı İş Güvenliği Kongresi Bildiriler Kitabı
- 251 Yangın ve Güvenlik Kongresi Bildiriler Kitabı
- 263 II. İş Sağlığı İş Güvenliği Kongresi Bildiriler Kitabı
- 272-1 Periyodik Kontrol El Kitabı-Kaldırma İletme Makinaları
- 272-2 Periyodik Kontrol El Kitabı-Basınçlı Kaplar
- 284 III. İş Sağlığı İş Güvenliği Kongresi Bildiriler Kitabı

- 294 İş Güvenliği
- 300 Yangın Söndürme Sistemleri
- 302 İş Makinaları El Kitabı Cilt I
- 303 İş Makinaları El Kitabı Cilt II
- 304 İş Makinaları El Kitabı Cilt III
- 305 İş Makinaları El Kitabı Cilt IV
- 363 Yeni Mevzuatın Işığında İş Sağlığı ve Güvenliği

İş güvenliği konusunda görev alacak mühendisler en geniş anlamıyla işin ve işyerinin özellikleri, üretim teknolojisi, kullanılan ham ve yardımcı maddeler ve üretim araçlarının nitelikleri ile çalışacak işçilerin seçiminde; işyerinin kuruluş öncesinde, kuruluş aşamasında ve üretim süreci boyunca iş sağlığı ve güvenliğini her zaman gözetmelidir. Bu amaçla yapılan seçimler iş-işçi-makina uyumunu sağlamaya, iş kazalarını ve meslek hastalıklarını önlemeye, sağlıklı ve güvenli işyerleri oluşturmaya yönelik olmalıdır.

İş Sağlığı ve İş Güvenliği sorunlarının çözüme kavuşturulmasına yönelik sağlık ve güvenlik önlemlerinin geliştirilmesi çalışmaları, mühendislik meslek disiplinlerinin temel ilgi alanları arasındadır. Özellikle meslek hastalıkları ve iş kazaları, mühendisleri çeşitli açılardan çok yakından ilgilendirmektedir. Birincisi: Görevleri gereği işyeri ortamında bulunmak, üretimi düzenlemek, üretim araçları ile ilgilenmek, işçileri yönlendirmek durumunda olan mühendisler; işyerindeki zararlı ve zehirli gaz ve dumanlardan etkilenmekte, bazen de iş kazalarına neden

olabilecek olaylara maruz kalabilmektedirler. İkincisi ise; atölye şefi, şantiye şefi, kısım şefi veya yönetici olarak görev üstlenen mühendisler, işveren vekili olarak meslek hastalığı ve iş kazaları sonucu yasal yükümlülüklerle de karşı karşıya kalmaktadırlar.

Yasal olarak istihdamı zorunlu olmasına rağmen hala birçok kurum ve kuruluş başta olmak üzere birçok işletmede mühendislere asıl işlerinin yanında ek bir görev olarak verilen iş sağlığı ve güvenliği çalışmalarını sadece yasal sorumluluktan kurtulmaya yönelik bir anlayış olmaktan çıkarılmalıdır. Ancak böylece İş Güvenliği Mühendisi; işyerindeki sağlık ve güvenlik sorunlarının saptanmasına yönelik risk analizinin yapılması, tehlikeli durum ve davranışların giderilmesine yönelik önlemlerin geliştirilmesi, iş sağlığı ve iş güvenliği yönetim sistemi unsurlarının yaşama geçirilmesi, düzenli ve periyodik denetimlerin sürdürülmesi, etkili ve amaca uygun eğitim programlarının uygulanması, "İş Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü"nde belirtilen usul ve esasların işçiler tarafından kavranması ve hayata geçirilmesi için gerekli çalışmalarını sağlıklı bir şekilde yürütebilecektir. Bu amaçla Odamız en genel anlamda Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na sunduğu çalışmalarla tüzüklere ilişkin, günümüz teknolojik gelişmelerine ve üretim koşullarına yönelik değişiklik önerilerinin yanı sıra "İş Güvenliği Mühendisliği"nin de yaşama geçirilmesine çalışmaktadır.

Makina Mühendisleri Odası, ayrıca İş Sağlığı ve Güvenliği konusunda kendi uzmanlık alanındaki her konuda geliştirici

ve iyileştirici çalışmalara katkı ve katılımında bulunmayı önemli görevlerinden biri olarak kabul etmiş ve bu yönde çalışmalarını devam ettirmektedir. Bu anlayış çerçevesinde Odamız 1999 yılında İstanbul'da "İş Sağlığı ve Güvenliği Konferansını", 2001 yılında Adana'da "İş Sağlığı İş Güvenliği Kongresini" gerçekleştirmiş ve 2003 ve 2005 yıllarında da yine Adana'da gerçekleştirdiği "İş Sağlığı ve Güvenliği Kongresi" ile oluşturduğu platformlarda tarafların katılımını sağlamış ve konu ile ilgili Odamız görüşleri sonuç bildirgelerinde somutlaştırılarak kamuoyunun ve ilgili tarafların bilgilerine sunulmuştur.

ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

İş Sağlığı ve Güvenliği konusunun çok yönlü çalışmayı gerektirdiğinin bilinci ile davranan TMMOB Makina Mühendisleri Odası'nın, İş Sağlığı ve Güvenliği'nin istenilen düzeye gelmesi ve iş kazaları ve meslek hastalıklarının önlenerek azaltılmasını sağlamaya yönelik önerileri şunlardır:

1. Sosyal bir hukuk devletinde; iş yasaları çalışanların hakkını korumak ve geliştirmek amacını temel ilke alırken, çıkarılan 4857 sayılı İş Yasası tamamen işverenlerin çıkarları doğrultusunda şekillendirilmiştir. Esnek ve kuralsız çalışmayı, işçiyi başka işverenlere kiralamayı, taşeronlaştırmayı yasal hale getiren, kıdem tazminatlarını, fazla mesai ücretlerini, sendikal hak ve yetkileri budayan bu yasa yerine

konunun tüm taraflarının katılımı ile demokratik bir yasa çıkarılmalıdır. İş Mevzuatı eksenini "insan" olan çağdaş bir yapıya kavuşturulmalıdır.

2. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na önerdiğimiz çerçevede İş Sağlığı ve Güvenliği Tüzüğü'nün ve ilgili mevzuatın (Yapı İşlerinde İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü, Parlayıcı, Patlayıcı, Tehlikeli ve Zararlı Maddelerle Çalışan İş yerlerinde ve İşlerde Alınacak Tedbirler hakkındaki Tüzük v.b.) günün koşullarına uygun bir biçimde tüm ilgili kesimlerin görüş ve önerileri alınarak yaşama geçirilmesi sağlanmalıdır.
3. İş Sağlığı ve Güvenliği ile ilgili ulusal politikaların oluşturulmasında Türk Mühendis Mimar Odaları Birliği'ne (TMMOB) bağlı ilgili meslek odaları, Türk Tabipler Birliği (TTB), Türkiye Barolar Birliği (TBB) ve sendikaların da katılımı sağlanarak, bu konuda alınacak kararlar çalışma hayatına yansıtılmalıdır.
4. İş Sağlığı ve Güvenliği konusunda işbirliği, koordinasyon ve danışma hizmetlerinin sağlanması için ilgili meslek örgütleri ile işçi, işveren ve hükümet temsilcilerinin katılımıyla bir mekanizma oluşturulmalıdır.
5. 20 Ocak 2004 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren "İş Güvenliği ile Görevli Mühendis veya Teknik Elemanların Görev, Yetki ve Sorumlulukları ile Çalışma Usul ve Esasları

Hakkındaki Yönetmelik”te ve 4857 sayılı İş Yasası ile İş Sağlığı ve Güvenliği uygulamalarında “İş Güvenliği Mühendisliği” yerine, “İş Güvenliği Uzmanı” tanımı getirilerek mühendislik ile teknik elemanlık birbiriyle eşdeğer tutulmuş ve teknikerler mühendislerden daha ayrıcalıklı hale getirilmiş ve İş Güvenliği Mühendisliği şeklinde bir yapıya dönüştürülmüştür. Sağlıklı ve güvenli bir çalışma ortamını sağlamak, çalışanları, çalışma ortamından kaynaklanan sağlık ve güvenlik risklerine karşı korumak için TMMOB ve Odamızın da içinde yer alacağı düzenleme ve uygulamalar ivedilikle yaşama geçirilmeli ve İş Güvenliği konusunda TMMOB’ye bağlı Meslek Odalarınca eğitilen, belgelendirilen ve denetlenen İş Güvenliği Mühendislerinin istihdam edilmesi zorunlu tutulmalıdır.

6. Önümüzdeki dönemde, mühendislerin İş Güvenliği konusunda lisans sonrası eğitimlerinin kamu kurumu niteliğindeki TMMOB’ye bağlı ilgili meslek odaları tarafından verilmesi ve sertifikalandırılması böylelikle çağdaş yaklaşımların ülkemize kazandırılması hedeflenmelidir.
7. İşyerlerinde işçi sayısına, iş yerinin niteliğine ve tehlikelilik derecesine göre iş güvenliği konusunda mesleki yeterliliği TMMOB’ye bağlı ilgili meslek odasınınca belgelendirilecek bir veya daha fazla mühendis görev yapmalıdır.
8. İş Güvenliği Mühendisliği kavramı, çıkarılacak yeni

bir yönetmelikle yeniden tanımlanmalı ve işyerlerinde İş Güvenliği Mühendisi çalışma zorunluluğu getirilerek çalışma koşulları yeniden düzenlenmelidir.

9. Başta KOBİ'ler olmak üzere 50'den daha az işçi çalıştıran işyerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Kurullarının kurulması yasalarla güvence altına alınmalıdır. İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetleri bütün işyerlerini ve tüm çalışanları kapsamalıdır.
10. İş Sağlığı ve Güvenliği denetimlerinde ulaşılan işyeri ve işçi sayısı artırılmalı, riskli iş kollarında denetimin etkinliği, yeni denetim yöntemlerinin uygulanması ile desteklenmeli, her alanda olduğu gibi bilim ve teknolojideki baş döndürücü gelişmeleri izlemeleri için denetim elemanlarına imkanlar sağlanmalıdır.
11. İş Sağlığı ve Güvenliğine yönelik verilecek eğitimler, ilgili meslek örgütleri tarafından verilmeli; bu eğitim özerk olmalıdır.
12. İşyerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği eğitimine önem verilmeli, bu konuda eğitim almamış çalışana iş başı yaptırılmamalıdır.
13. İş Güvenliğinin sağlanması amacıyla sendikalara ve iş yeri temsilciliklerine sorumluluk ve yetki verilmelidir.
14. İşyerlerinde kurulan İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulları, tarafların eşitsayıda temsil edildiği demokratik yapılar olarak düzenlenmeli ve tavsiye kurulundan ziyade yaptırım gücüne sahip bir kurula dönüştürülmelidir.

15. İş Sağlığı ve Güvenliği Kurullarının işlevsel hale getirilmesi, bu kurulların eğitilmiş ve yetkilendirilmiş kişilerden oluşturulması sağlanmalıdır.
16. Eğitim ve öğretim müfredatı, orta öğretimden başlanarak İş Sağlığı ve Güvenliği konusunu da içerecek şekilde yeniden düzenlenmelidir.
17. İş Sağlığı ve Güvenliği önlemleri işyeri mekanı, teknoloji, üretimde kullanılan ham madde, üretilen ürün, ergonomi vb. konular daha proje aşamasında planlanmalı ve çalışmalar yapılmalıdır.
18. Üretim sürecinde kullanılan ekipmanlar ve kişisel koruyucular İş Sağlığı ve Güvenliği standart ve mevzuatına uygun üretilmelidir. Bu konuda zorunlu standart oluşturulmalı, üretim, satış ve kullanım sırasında standartlara göre denetim mutlaka yapılmalıdır.
19. İş kazaları ve meslek hastalıklarının önüne geçilebilmesi için işyerlerinde 'Önce İnsan, Önce Sağlık, Önce İş Güvenliği' anlayışı yerleştirilmeli, tüm süreçlerde öncelik İş Sağlığı ve Güvenliğinde olmalıdır.
20. Çalışanlar ile işverenler arasında İş Sağlığı ve Güvenliği duyarlılığı ve bilincinin oluşması sağlıklı ve güvenli işyerinin oluşumu ile paralellik taşımaktadır. Bunun için de güvenlik kültürü, aile kültürü veya toplumsal İş Sağlığı ve Güvenliği kültürü ile bir arada oluşturulmalı ve özendirilmelidir.

21. İş Sağlığı ve Güvenliği konusunda çalışma koşulları ve bu koşullar arasındaki nedensel ilişkileri araştırmak, bilimsel araştırma yapacak, araştırma kurumları oluşturulmalı, eğitim kurumları özendirilmelidir.
22. İş Sağlığı ve Güvenliği alanında talebi gereksinen ile hizmeti sunacak kuruluşlar arasında ciddi bir ilişki tesis edilmelidir.
23. Ergonomi sadece İş Sağlığı ve Güvenliği alanında değil yaşayan her insanın yaşam felsefesi olmalıdır. Ergonomi, İş Sağlığı ve Güvenliğinin ta kendisidir. Multidisipliner bir hizmet gerektirir. Ergonomi bilincinin oluşturulması bir devlet politikası haline gelmelidir.
24. İş Sağlığı ve Güvenliği; İş Güvenliği Mühendisi, İşyeri Hekimleri, İşyeri Hemşireleri ve İş Sağlığı Memurlarından oluşan bir ekip tarafından hayata geçirilmektedir. Ancak İş Güvenliği ve İş Sağlığına yönelik hekim ve mühendislerin görevleri, çalışma usul ve esasları yönetmeliklerde bir şekilde belirtilmiş olmasına rağmen, işyeri hemşirelerinin görevleri, çalışma usul ve esasları tanımlanmamış olup bu hususların tanımlanmasına gereksinim bulunmaktadır.
25. Çalışan herkesin sağlık hakkından yararlanması için ortak sağlık birimleri kurulmalı, İşçi Sağlık Dispanserlerine devlet desteğinin artırılması ve yenilerinin kurulması sağlanmalıdır.

26. Küreselleşme politikaları ile özelleştirmeler sonucunda ortaya çıkan sorunların giderilmesi için tüm çalışanlara iş güvenesi sağlanmalıdır.
27. Meslek Hastalıkları Hastaneleri işlevine uygun olarak yapılandırılmalı ve yaygınlaştırılmalıdır.
28. İşletmelerin İş Sağlığı ve Güvenliği konusunda başarılı olabilmesi yönetimlerin tavizsiz, kararlı desteği ve İSİG yönetim sistemlerini oluşturmaya bağlıdır.
29. Dünyada ve ülkemizde ürkütücü boyutlara gelen çocuk işçilik konusunda, çocuk emeği sömürsü ortadan kaldırılmalı, çocukların rehabilite edilmesi, eğitilmesi ve ailelerine kazanç getirici olanaklar sağlanmalıdır.
30. Ucuz iş gücü olarak görülen kadın işçilik konusundaki tüm olumsuz uygulamalar kaldırılmalıdır.
31. “Yanlış olan neydi?” ile ilgilenen, edinilen deneyim ve yaşanılmış kazalardan çıkarılan derslere dayanan, böylece benzer hataların veya kazaların tekrarlanmasını önleyecek tedbirlerin geliştirilmesi ve sisteme kazandırılmasını hedefleyen reaktif yaklaşımlar yerine kazaları hedeflemeyen, operasyonlardaki tehlikeleri inceleyerek “Nelerin yanlış gidebileceğini” araştıran, önceden öngören, sonraki aşamada “daha başka neler olabilir?” sorusuna yanıt arayan risk yönetimi, yani proaktif yaklaşımlar öne çıkarılmalıdır.

32. Periyodik kontrol hizmetleri bir kurumun sorumluluğunda yürütülmelidir. Bu süreçteki önemli etkenler; kurumsal bağımsızlık, mesleki yeterlilik ve kontrol kriterlerinin geliştirilmesi, hizmetin planlı, programlı ve düzenli şekilde sunulmasıdır. Bu doğrultuda periyodik kontrolleri yapacak makina mühendislerinin, Makina Mühendisleri Odası tarafından düzenlenen eğitimlere katılması, belge alması ve denetlenmesi sağlanmalıdır. Bu periyodik kontroller (kaldırma makinaları, kazan, kompresör ve diğer basınçlı kaplar vb.) belgelendirilmiş mühendislerce yapılmalı ve kontrol sonucu düzenlenen raporlar Makina Mühendisleri Odası'nın mesleki denetiminden geçirilmelidir.
33. İş kazası araştırmaları daha gerçekçi ve güvenilir olmalıdır.
34. Ülkemizde her konuda olduğu gibi İş Sağlığı ve Güvenliği konusunda da sağlıklı veri ve bilgi toplama, veriye ulaşmada sıkıntı yaşanmakta, sistem iyi çalışmamaktadır. İşyerlerinde, kaza ve meslek hastalıklarına ait bilgiler, bir veri tabanında toplanmalı, bu bilgilerden ölçme ve değerlendirme amaçlı yararlanılmalıdır.
35. Bir İşçi Sağlığı Enstitüsü kurulmalıdır.